

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 3. januarija 1857.

Le naprej!

Čas je tisto silno kolo, ktero suče svet neprenehoma, ž njim pa ljudstva, ki živijo na njem. Kolo to pa je tako veliko, da ne pride več tje nazaj, odkodar se je sukati začelo. Stvarnik naš nas je posadil v to kolo, da se sučemo v njem in nam je um dal, da se deržimo v tem kolesu, da ne pademo ž njega. Kdor se ne poslužuje tega nebeškega darú, se bo vertoglav lovil morebiti nekoliko let v temkrogoteku, pa obderžal se ne bo, padel bo na glavo in v nadlogah obležal ali celó konec storil.

Z drugimi besedami se to pravi: Z novimi časi nastopijo nove potrebe; v novih potrebah pa je treba iskati novih pripomočkov, da človek zadobi to, česar potrebuje.

Kmetijstvo in obertnijstvo sta dva imenitna stanova v družbi človeški; brez nju bi ljudje ne mogli živeti.

Vprašamo tedaj: ali je mogoče, da bi ravno ta dva stanova, ker ju kolo časa naj bolj tira, môgla ostati v svojih delih in opravih pri starodavnih šegah? Če bi kmetovavec in obertnik delal po starem: ali bo zadostil potrebam svojim in temu, kar terjajo ljudje od njega dan današnji?

Res je sicer, da žito je še zmiraj tiste podobe kakor je nekaj bilo; tudi klaja ni premenila svoje; deteljno seme je še zmiraj drobno kakor je nekaj bilo. Al vprašanje je: ali tista mera, ki jo je preded tvoj nekaj prideloval za svoje potrebe, zadosti tudi tebi dan današnji, — al moreš shajati danes, ako jo prideluješ s tistimi stroški, kakor jo je prideloval tvoj stari ded? Ali je tudi tisti kup klaje, ki jo je pridelal stari oče, tudi tebi še danes zadosten, da moreš si rediti toliko živine, kolikor je sedaj potrebuješ za svoje potrebe?

In ti obertnik in rokodelec: ali bota še kresala dan današnji ogen s „cundrom“ po stari šegi? Hitrejše in cenejše se mora sedaj luč prižigati kakor nekaj, — to je, z novimi znajdbami, ki jih obertnijstvu na roko dajejo natoroznanske vede in posebno kemija, mora napredovati obertnik in rokodelec; ako ne, zaostajata za drugimi, ki lepše blago izdelujejo pa tudi cenejše.

Ni namen naš tukaj na dolgo in široko popisovati, kako je kmetijstvo in obertnijstvo od leta do leta napredovalo, da je doseglo tisto stopnjo, na kateri se znajde dan današnji, in ktero je moglo doseči, da je zadostilo potrebam, ki so jih nanašali različni časi. Mislimo se nazaj za 300 let. Po vsem polji našega cesarstva nikjer takrat niso vidili nobenega peresca detelje. Leta 1567 še le je začel Benečan Kamilo Torello učiti, naj začno kmetovavci sejati deteljo; popred ni bilo ne duha ne sluha od nje. Mislite si, da bi dan današnji detelje ne imeli, kaj bi počeli? Lahko pa je tudi spoznati, koliko prekucijo je napravila detelja na polji vseh dežel, in za koliko je ta drog časa spravil poljske pridelke naprej. Popred so mogli kmetovavci le toliko živine rediti, kakor so dobili klaje iz spašnikov in senožet, — sedaj je moremo rediti veliko več, ker nam tečne klaje obilo dajejo deteljša; — žito za žitom se je leto za letom sejalo na ravno tistih njivah, ki zatega voljo niso mogle tako rodovitne biti kakor so sedaj, ker jih je žito izpilo in plevél prerašal; detelja pa je zrahljala

zemljo, zaterla plevél in orodovčila polja, da niso bile več prvim podobne.

Pa takrat so še mogli tudi brez deteljš izhajati ljudje, ker jih je bilo veliko manj in tudi manjše potrebe so imeli. Sedaj je vse drugač: ljudstvo se množi od leta do leta bolj, potrebe so pa tudi čedalje večje. Če je bilo izperva že zadosti, da se je le malo detelje sejalo, se je kmali pokazalo, da je je več potreba. Dolgo časa spet je prešlo, preden se je znajdla neka moč, ktera čudovito pospešuje deteljno rast, — kdo izmed umnih kmetovavcev ne pozna mavca ali gipsa, kateri res dela čudeže na senožetih!

Pa s klajo še nismo dospeli do konca; še zmiraj je več potrebujemo kakor je pridelujemo. Pri vsem tem, da smo z obilnišo klajo povzdignili živinorejo na višjo stopnjo, gré iz našega cesarstva vsako leto še zmiraj okoli 4 milijone srebernega dnarja v ptuje dežele za živino. Namesto da bi naši domači kmetovavci spravili v svoj žep te lepe dnarce, segajo ptujci po njih in so veseli.

Ali pa so današnji časi še morebiti posebno taki, da kličejo kmetovavcem in obertnikom z ogromnim glasom na uho: Naprej!

Da! ravno naši časi so taki. Tisti veliki potres sveta, ki je bil leta 1848, je prekucnil veliko veliko na svetu v vseh rečéh in dal poprej zlo zaspanemu svetu vso novo podobo. Desetina in tlaka sté padle in oprostena je zemlja tistega jarma, ki jo je težil toliko let; — colne meje ogerške in horvaške so padle, ki so overale prosto vožnjo mnogoverstnih pridelkov v druge dežele cesarstva; dolgočasne vojske in nove državne naprave so pomnožile stroške državne in zatega voljo tudi davke.

Da v kratkem rečemo: vse drugačno življenje je nastopilo.

Al s tem še nismo pri kraji; največja prememba sveta nas čaka, kadar bojo železnice na vse strani dodelane.

Železnice so za občinstvo ena največjih dobrot. Res je, da prvi čas zadenejo nektore kraje hudo, — al čas, kakor smo izzačetka rekli, je tisto silno kolo, ki ne praša za ene leta, ne za življenje enega človeka; celó življenje enega rodú mu je le mala pičica v velikem krogu. Železnice so tisti veliki pripom ogleji, da daljni daljni kraji, kateri niso bili popred v nobeni zavezi, so si sedaj sosedni. Kdor, če še tako deleč, ima kaj prodati, sedaj lahko naloži, hitro in cenó spravi v daljne kraje. Pa to, kar naloži na železnico in spečati hoče na ptujem sejmu, mora biti dobro, lepo in kolikor je mogoče tudi cenó. Po železnicah je kmetovavcu in obertniku priložnost dana pridelke in izdelke lahko spečati kamor koli; — kdo bi bil še pred malimi leti mislil, da bomo iz naših krajev peljali živino, poljske in obertnijske pridelke v Pariz! — kaj bi bil naš preprosti Jaka iz Fužin mislil, da pride kdaj v Pariz!

Pa kakor polajšujejo železnice prodajo blaga križem po svetu, tako pa nam tudi vozijo in bojo vozile še veliko več ptujih pridelkov in izdelkov v naše dežele, da bomo imeli marsikaj na zbero, in da nam ne bo treba domačega kupovati, ako je slabeje in dražje memo ptujega. Tako bo železnica, sicer velika dobrotnica občinstvu, pa tudi šiba domačim, ki se ne bojo zdrabili iz navadnega spanja in napredovali tako kakor terja

sedanji čas. Da je to gola resnica, se iz tistega malega izgleda lahko razvidi, ki smo ga omenili v lanskim „Novicah“, da namreč sirovo maslo (puter) že sedaj po železnici vozijo iz Dunaja v Zagreb na prodaj, čeravno bi horvaški kmetje, ki imajo dosti živine, prav za prav, ako bi s časom napredovali, lahko vozili svoje maslo na Dunaj!

V obertnijstvu pa se pričakuje še druga velika prememba; morebiti že pride to leto. Sedaj še veljavne postave zastran obertnij in rokodelstev, ktere zadržujejo, da ne more vsak, čeravno ima vednost in zmožnost samostojno — na svojo roko — obertnijstvo in rokodelstvo začeti, se bojo morebiti popolnoma ali saj deloma prenaredile in proste bojo potem naše obertnije in rokodelstva, razun nekterih, katerim se zavolj občnega prida ne more dovoliti prostost. Ako pride ta postava na dan, se bo dokaj premenilo pri obertnij in rokodelcih; bistré glave in pridne roke bojo brez over započele to in uno, in kdor ne bo šel s časom naprej, bo mogel zapreti svojo delavnišnico in prodajavnico, ker kupci bojo šli drugam kupovat.

Kamor se tedaj ozremo, povsod čujemo glas: „Naprej! Nikar nemarno se deržati starega, ampak pozvedovati, kaj se dela in godí novega po svetu, kako se spravlja to in uno, da se zboljšuje kmetovanje in povzdiguje obertnijstvo“. Kdor misli, da mu ni treba mar biti za nove znajdbe, nove skušnje, takega bojo novi časi v čedalje večjo zadrego spravili.

Kdor pa z novim časom napredova, temu pa tudi ni treba zametovati vsega svojega starega, kar vé, zna in ima; ker veliko tega, česar si je v pridnem napredovanju pripravil in napravil, je dobro, če je sedaj že tudi staro, ker se opira na to, kar je pred malo leti še novo bilo.

Tako ne bo umen kmetovavec in obertnij zametoval vsega starega, pa tudi dremal ne bo in ne spal, ampak vedno bo imel oči odperete na to, kar svet novega na dan prinaša, da poskusi vse, obderži pa za-se to, kar je njegovemu kmetijstvu ali obertnijstvu v dobiček in čast.

Zato kliče naš list vsem ob novem letu: Le naprej! S pomočjo Božjo ne bo bistri glavi, pridnim rokam in pa poštenosti sreča nikdar slovesa dala. Tedaj „Le naprej! Čedalje bolj naprej!“

Gojzdnarstvo.

Cesarske preskušnje za take gojzdnarje, ki hočejo samostojno službo gojzdnega gospodarstva nastopiti, so bile lani za južne avstrijske dežele v Ljubljani mesca oktobra. Časnik „Mitth. d. Forstw. d. öst. Alp.“ piše o teh preskušnjah, da se je še 7 gojzdnarjev oglasilo, ki so se hotli tem preskušnjam podvreči, al eden je v tem zbolel, eden pa je bil na Oggersko prestavljen in se je tedaj v Budi izpraševati dal.

Veseli smo — pravi omenjeni časnik — da zamoremo reči, da so se izpraševani letos popolnoma dobro obnesli in da so pokazali, da jim je gojzdnarstvo živo pri sercu. Na koncu preskušnje se je enemu dalo spričalo, da je za samostojno gojzdnarsko službo „posebno ugoden“, štirim drugim pa da so „ugodni“.

Veseli smo pa dobrega izida teh preskušinj toliko bolj, ker v južnih deželah našega cesarstva še zmiraj silno pomanjkuje dobro izučeni in izurjeni gojzdnarjev, in da je tedaj spet 5 novih, ki bojo v stanu prevzeti službo samostojnega gojzdnega gospodarstva.

Vprašanja, ki jih je poslalo c. k. ministerstvo notranjih oprav iz Dunaja in ki so jih mogli izpraševani pismeno izdelati, so bile:

1. Kaj se pravi gojzd trebiti in kateri prikazki v rasti gojzdov sami kažejo, da je koristno in potrebno gojzde trebiti? Kteri dobički izvirajo iz tega, ako se pametno trebijo gojzdi, in kdaj naj se začne, kdaj ponavlja to delo, kako deleč in kam naj sega, da se doseže zaželjeni namen?

2. Po kolikih potih se dá sploh les prodajati? Kdaj je ena, kdaj druga pot očitno boljša? in ktere opravila segajo zastran prodaje lesa v opravilstvo gojzdnega oskerbnika?

3. Ktere pravila veljajo sploh zastran posekovanja gojzdov, kar se tiče sekanja, velikosti in podobe posekov in primerne vredjenja v tem? in kakošna škoda se dela gojzdom, ako se te pravila zanemarijo?

Domovina mnogoverstnih sadežev.

Mikavno bi utegnili biti našim bravcem, da bi vedili: odkod je prišel k nam ta in uni sad, ktereга mislimo, da je morebiti naš od nekđaj.

Jabelka so prišle iz Sirije in Egipta na Gerško, odtod pa na Laško in iz Laškega so se razširile naprej po svetu. Rimci so jih poznali le 29 plemen, in tisto drobno rudeče jabelko, ki se še dandanašnji Api imenuje, je Api zasadił na Laško.

Hruške najbolje so prišle iz Aleksandrije, iz Numidije, Sirije in Gerškega. Plini jih je poznal 34 plemen. Tiste prijetno-dišeče hruške, ki se bergamote imenujejo, so prišle še le ob času križarskih vojsk iz Perzije ali iz Turčije v Evropo. Bergamot se pravi v turškem jeziku „knežinja“.

Češnjé so dobili 100 let pred Kristusovim rojstvom v Rim iz Ponta v mali Azii. Lukul jih je iz azijskega mesta Cerasus prinesel; odtod se še v latinskem jeziku dan današnji češnji „cerasus“ pravi. Leta 40 so prišle češnjé na Angleško. LAVOROVE ali IORBERJEVE češnjé so se imenovalé tiste prijetne grenjklate češnjé, ki so jih Rimci cepili na lavorove drevesa.

Češplje (slive) so v Sirii in Armenii domá; ob križarskih vojskah so jih zaplodili na Francozko in Nemško. Iz Damaška je tista sliva, ki se dan današnji „damaščanka“ zove. Nekđaj so iz jutrovih dežel le suhe češplje v Evropo vozili.

Breskve smo prejeli iz Perzije; ob času imenitnega latinskega pisatelja Plinija je bilo breskev v Rimu še celó malo. Pravijo, da so breskve v Perzii strupene, da pa zgine ta strup iz njih, kadar se presadé v ptuje bolj severne kraje. Jeverca tudi pri nas niso brez strupa in sicer tistega, ki se „pruska kislina“ (Blausäure) imenuje.

Oreh so ob času rimskih vojsk iz Perzije prinesli v Rim; odkodar tudi ime „laški oreh“ (welsche Nuss); véliki orehi so iz Ponta, zato se imenujejo „pontiški orehi“. (Konec sledi.)

Novo leto 1824.

Povestica. Spisal Davorin Terstenjak.

Ni bilo soluca viditi na starega leta dan. Gosta megla se je kadila tako, da nismo iz naše dolinice vidili ne v široko ne visoko. Proti večeru še je bilo huje. Začela je burja pihati in neusmiljeno lica briti. Zgodaj smo v hiši prižgali luč, in težko očeta pričakovali, ki so nam s hlapcom „v verh“ po vina šli. Mati so ravno stavili lopare v peč, na kterih so se tolčne gibanice cedile. Mi otroci pa smo okoli njih skakali in sline cedili.

„Oče pridejo!“ zavriska zdajci najstareja sestra, in vsi hipoma smuknemo v hišo. Na miglej smo že tudi na kolenih bili. Zakaj pa to? — kaj ste Turčini? — bode morebiti kdo vprašal. O ne! al poznali smo vsi očetovo voljo, da berž, ko oni iz vinograda pridejo, molimo „Zdravo Marijo“. Oče torbo odložijo, in k nam pokleknejo. Al na herbtu je še zmiraj visel velik žurč. Veste li, kaj je žurč? Velika lesena okrogla posoda; Horvati ji pravijo čutura.

Ko smo ravno za „uboge duše v vicah“ molili, nas prestraši glas v hišo stopivšega ptajca. „Huš, huš, huš! Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ „Na veke Amen!“ odgovorimo in se prekrizamo. Popotnik je bil sivoglav dolgobralec, pravi Resimar (barba clarus); oči so se mu svetile